

LIETUVOS
NACIONALINIS
M. MAŽVYDO
BIBLIOTeka

mpkšlas • menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1985

GEGUŽĖS MĖN. 11 d. / MAY 11, 1985

PART TWO — Nr. 93(19)

Šiame numeryje:

Lietuvių dailės muziejaus klausimu.
Iki pasimatymo 2005 metais — „Australijos lietuvių metraštis II“.
Baritono Algio Grigo pirmos plokštelės proga.
Išsilaisvinusios moters dilema — Doris Lessing romanai „The Golden Notebook“.
Iš australų poetės Judith Wright kūrybos.
Raimundo Mariaus Lapo „Ten, ekrane sužibus...“
Chicagos skautininkių draugovės suruošta meno paroda.
Pabaltiečių namai Prancūzijoje.
Archeologiskas žvilgsnis į seksualumą.
Iš Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo veiklos.
„Draugo“ knygyne.

Iki pasimatymo 2005 metais

„Australijos lietuvių metraštis II“

JURGIS GLAUDA

Australijos lietuvių metraštis II.
Adelaide, 1984. 496 psl. Bus gaunamas Drauge.

Pietų kryžiaus žvaigždė (Cruz) susideda iš aštuoniolikos spindulingų žvaigždžių, kurios savo grupuote sudaro kryžiaus kontūrus. Ir kitas garsus savo spindesiu žvaigždė, Corona australis, spindi Pietų pusrutulio danguje. Deja, mes, Žemės šiaurinio pusrutulio gyventojai nematome tų naktinių dangaus gražuolių ir neturime galimybių jais grožėtis. Pietų kryžiaus žvaigždėnais tematomas tikrai nuo dešimtos šiaurinio pusrutulio lygiagrečių ir pietus, informuoja enciklopediniai šaltiniai. Šiauriečiui reikia toli keliauti į pietus, kad galėtų grožėtis Pietų kryžiaus ir Australijos kosmos karūnos iliuminacijomis.

Galbūt mūsų astralinis poetas Aleksandras Radzius (ir astronomai) labiau susipažinę su tų spindulingų konsteliacijų sferomis, o mums, sėsliesiems šiauriečiams, Pietų kryžiaus ir Corona australis yra dangiškoji *terra incognita*...

Štai mus pasiekė įdomi ir svarbi sunki knyga *Australijos lietuvių metraštis II* ir iš jos puslapių mes jau pradėdami apygeriai pažinti Australijos lietuvių konsteliacijas tolimame tarp Didžiojo ir Indijos vandenynų beplūkaujančiame žemyne. Atsokę į vandenynų platybes, ilgavandžiais skrydžiais bepasielkiamas kontinentas, Terra Australis, jau nebe *terra incognita*, nebe nežinomybė. Šios vietovės pavadinimai — Adelaide, Brisbane, Wodong, Geelongas, Truchano Tasmanija — nebe egzotika. Visur ten randame lietuviškas konsteliacijas, lietuvių telkinius. Imame juos sistemingai pažinti per Australijos lietuvių leidžiamus metraščius. Australijos lietuvių informuoja visą lietuvių apie savo buitį, apie savo organizacinius bei kultūrines veiklos poslinkius gerai redaguojamais metraščiais.

Tėstinumo ženkle, po 1961 metais išleisto *Australijos lietuvių metraščio*, 1984 metais išleistas *Australijos lietuvių metraštis II*. Tad ir matome, neperžengdami dešimtosios šiaurinės lygiagrečių tautines lietuviškas konsteliacijas Australijoje. Tad ir viliamės, kad po logiško dviejų dekadų intervalo galime laukti *Australijos lietuvių metraščio III* 2005 metais.

Nors tituliname metraščio puslapyje išleidimo metai nurodyti 1983-ieji, faktiškai, kaip pažymėta knygos metrike (p.2), išleidimo metai yra 1984-ieji.

Masyvi knyga išleista Adelaidėje. Tai tarsi į kietus viršelius įrišta metinė stam-

baus žurnalo laida. Tai išmaningos, gausios ir energingos tautinės kolonijos dienoraštis. Knygos nugarėlėje įrašytas pilnas leidinio vardas „Australijos lietuvių metraštis“. Stambi antraštė klasikinio romėnų raidyno raidėmis ant knygos viršelio „METRAŠTIS“ — spinduliuodama auksu nuteikia skaitytoją pagarbiai justai temai rimti. Tai juk informacija dabartiai, istorija atečiai!

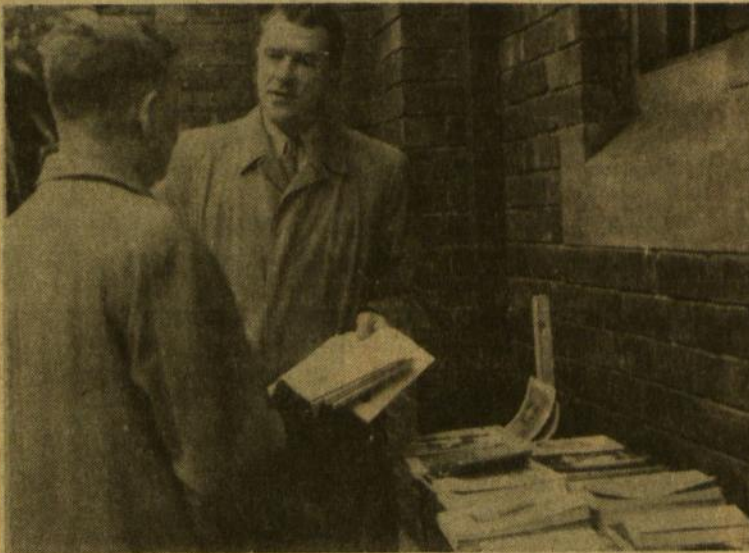
Vyriausias šio masyvo redaktorius yra Viktoras Baltutis. Redakcinės komisijos sudėtis: I. I. Davis, J. Janavičius, V. Mockūnienė ir P. Pusedėsis. Nuotraukas ruošė V. Vosylius. Spaudai tekstus surinko A. Jablonskienė. Straipsnių ir nuotraukų kompozicija P. Pusedėsio. Knygos tekstas surinktas „Mūsų pastogės“ spaustuveje. Knygą spaudė S.A. Print Co. spaustuve.

Pradėjus periodiškai leisti savo gyvavimo apžvalgas, po dviejų dekadų trukmės nuo pirmojo metraščio 1961 metais, šio tomo temoms teko vaizduoti organizacinio gyvenimo evoliuciją, įvardinti veikimo vaisius. Šie vaisiai jau prinoko. Jiems vieta ant vaišių stalo. Informacinėse plačiose apimties vaisėse skaitytojas smagiai įgauna pažinimo apetitą: *l'appetit vient en mangeant* (apetitas didėja bevalgant).

Lietuviško informavimosi apetitas tikrai naudingas, nes eilinis lietuvis „amerikonas“ daugiau girdėjo apie Australijos kontinento egzotišką fauną ir unikalią florą, o mažiau žino apie savo tautietį „Aussie“, apie lietuviškų telkinių Australijoje gyvenimą. Žinių apie Australiją nestokojama amerikietiškoje periodikoje, bet tai nesudaro ištisinio vaizdo, nesudaro platėsių, būtų pavaizduojančios panoramos. Ir kažin kodėl (gal iš ekskursantų-turistų parsivežtų įspūdžių?) amerikietis linkęs galvoti, kad australišką buitį slenka lengvai, be įtampos, net snaudališkai... Australišką metraščiai paneigia tuos paviršutiniškus sprendimus.

Dalinis vaizdas iš Australijos lietuvių viešos demonstracijos 1974 metais prieš tuometinio Pabaltijo kraštų atžvių.

Vienas iš Australijos lietuvių knygnešių: Leonas Baltrūnas prie savo spaudos kiosko.

Mūsųose paplito ekskursinių arba individualinių kelionių aprašymai, apsilankymų švietimose istorinėse vietose kronikos. Mes, deja, neturime turistų įspūdžių (knygose arba periodikoje), belankant lietuviškas kolonijas, bestebint lietuviškų telkinių aklimatizavimosi procesą įvairiuose Žemės planetos centruose bei užkampuose. Demografinių išsivijos evoliucijos problemų studijoms kaip tikrai vertingiausi šaltiniai yra lokalinių tautinių telkinių kronikos, jų metraščiai ir organizacinio reikšimosi savadai.

Organizuotas lietuviškų telkinių Australijoje gyvenimas buvo įdiegtas gyvuoti kaip daigas ant akmenų; o jis prigijo, jis išsiskleidė žiedais. Redakcinė šio metraščio komisija sako veikalo pratarė: „Lietuviškas gyvenimas Australijoje, susiformavęs pirmame dešimtmetyje (1947-1957) nesustingo, bet plėtėsi, apimdamas naujus horizontus, įnešdamas naujų idėjų ir pritaikydamas bendruomenės veiklą prie kintančių gyvenimo sąlygų“.

Tarta teisingai. Lietuviškas gyvenimas noko Australijos Lietuvių Bendruomenės planavimo ženkle, ir neteko savitarpį kautis dėl politinio prioriteto mirau. Dviejų dekadų dabartis sudaro šio masyvaus veikalo turinį. Praeitais dar gyva. Dar nereikia, norint pažinti savo gentkartes, „nuo senų metraščių nupūsti užmaršties dulkes“ (A. Puškinas). *Australijos*

lietuvių metraštis II gyvas kunkuliuojančio gyvenimo vaizdas. Vardų grandinės reiškia gyvenimą ir veikimą. Pro santraukas, pro apyskaičių toną skaitytojas pagauna gyvastingumą. Dinamiškumą rodo šimtai nuotraukų, kuriose žmonių demonstruoja savo suinteresuotumą lietuviybės idėjomis.

Antrajam metraščio tomui pasirodžius, sukurtas precedentas — duoti vis labiau nokstančios visuomenės veiklos paveikslą. Galima spėti iš Australijos lietuvių telkinių atkaklumo ir išmintingosios planavimo kantrybės, kad dvidešimt pirmajam šimtmečiui atkakus, kada šį puikų „metraštį II“ nukels į istorijos lentyną, „metraštis III“ turės nemažiau medžiagos ir užims pranokę vietą. Tada lauksime susitikimo su *Australijos lietuvių metraščiu III* „Draugo“ priedo puslapiuose.

Duoklė atečiai — tai nėra paradoksas — yra duoklė istorijai. Australijos lietuvių telkinių dinamika yra tautinės energijos protuberansai, kuriuos matome mes, kuriuos matys ateitis.

Žvilgsnį į vis negestancijos dinamikos ateitį pagauname iš Australijos Lietuvių Bendruomenės valdybos pirmininko V. Bukevičiaus žodžio metraščio įvade: „ALB krašto valdyba norėdama, kad ateities istorikai tinkamai įvertintų Australijos lietuvių pastangas bei pasiekimus lietuviškos kultūros ugdyme,

švietimo darbe, jaunimo auklėjime, lietuviybės išlaikyme ir politinės veiklos įnaše Lietuvai ir jos laisvės bylai, išleido du Australijos lietuvių metraščius...“

Viešumos siekimo iniciatyva atečiai išsaugos vardus, darbo metodus, išsaugos ir šios kartos veidus — tokia gi gausa nuotraukų! Tai pozityvus apdairumas, statant lietuvišką gyvenimą į ateitin vedančius bėgius.

Metraščio įvade Bronius Straukas per dvyliką puslapių anglų kalba informuoja angliškai beskaitantį skaitytoją apie Lietuvos istoriją ir apie priežastis, dėl kurių 10-000 lietuvių, sutikę su drakoniškomis įvažiavimo sąlygomis, imigravo Australijon, sovietinei armijai okupavus Pabaltijį.

V. Neverauskas, B. Straukas, kun. Pr. Vaseris, kun. Pr. Daukny, V. Patašius, Pr. Prasailaitis, J. Veteikis, Albertas Zubras, V.S. Bronius Zaly, Juozas Stepanas, R. Sidabras, Birutė ir Zita Prašmutaitės, J. Šniras savo rašiniais apima platų bendrinės organizacinės veiklos sektorių, per 104 puslapius pavaizduodami paskiras organizacinės veiklos šakas.

Likusius 380 metraščio puslapių skyrė vaizduoti gają lokalinę ALB padalinių veiklą bei autonomiško apsisprendimo sambūrus. Kaip ir Amerikoje, dėl didelių atstumų vietiniai susitelkimai įgauna savitą autonomiškumą, tampa sandariais vienietais, išsiugdo savo „patriotiškumą“. Telkiniai turi savo laimėjimų, kartais pergyvena ir savitarpio „trintį“. Todėl platokai rašyti apie lokalinius telkinius labai tinka šitokio žanro leidiniui; juk lokaliniai telkiniai yra visos lietuvių kolonijos nugarkaulis.

Knygos tekstas tradiciniai sudėtas į platųjį (9 1/2x12 colių) puslapį. Rastas geras būdas duoti maksimumą lėktūros ir vaizdų. Smagu matyti gaivalingame veidu parade daug jaunų veidų. Tai elementas, kuris ruošiasi užimti savo vietas „metraštis III“ tome.

Apie kuo įvairiausią visuomeninę veiklą paskirose Australijos vietovėse pagaliai rašo bent septyniadešimt metraščio bendradarbių. Tarp amerikiečių skaitytojų naujų vardų sutinkame ir labiau pažįstamus — knygų autorius, poetų ir prozininkų pavardes...

Iš viso *Australijos lietuvių metraštis II* plačiau ar siauriau rašo bent šimtas savo temos žinovų. Jie davė platų vaizdą. Nors redakcinė komisija kukliai pastebi, kad „spragų galima rasti“, leidinys stebina savo išsamumu ir struktūra. Metraščio vadovai ir bendradarbiai davė paįstai skaitytoji objekto plotį, idėjinį siekių gylbę. Nuotraukų gausybė sukonkre-tino rašinius. Lietuviškos Australijos konsteliacijos, kurios tikrai detalėmis atsiskleidžia mūsų periodikoje, suvieto pilnais savo pavidalais.

Baritono Algio Grigo pirmos plokštelės proga

MYKOLAS DRUNGA

Niekas turbūt nesiginčys su tvirtinimu, kad baritonas Algis Grigas — viena iš spalvingiausių mūsų išeivijos muzikinio gyvenimo asmenybių. Šio įspūdžio nesugriovė ir ne per seniausiai pasirodžiusi pirmoji jo įdėnuota plokštelė. Žinoma, klausytojai apie ją spręs įvairiai: vieni pastebės dainininko brandumą, jo padarytą pažangą, kiti — jo tobulėjimą kelyje dar pasitaikančius sunkumus, gal ypač tą dažną įsitemimą bei nuovargį, kuris lydi tokį aktyvų ir tokį platų veiklos barą varantį solistą, užsiminėjantį anaipol ne vien dainavimu. Tačiau visus bene lygiai ir labiausiai nustebins faktas, kad Algio Grigo plokštelė įrašyta — su Philharmonia Hungarica palyda. Tai itin žymus orkestrinis vienetas, išugdytas garsaus maestro Antal Dorati ir šiaandien vadovaujamas Guenther Kehrer. O plokštelę išklausi, atrodo, kad solistas, tokį orkestrą pasitelkęs, su savo virš jo akompanimento lyg vaivorykštę iškilančiu dainavimu nebus, kaip sakoma, „mums lietuviams padaręs gėdą“. Tačiau šikart ne-norėjome leisti į muzikinę kritiką, o prasiverti angą į „organizacinius užkulisius“, kartu ir į plokštelės kaltininko asmenybę ir į jo intymesnes pažūras šiaip jau viaokiais išsivijos — o gal ypač Chicagos — muzikos mėgėjų dominančiais klausimais. Stai mūsų pasiteiravimai ir sol. Algio Grigo atsakymai:

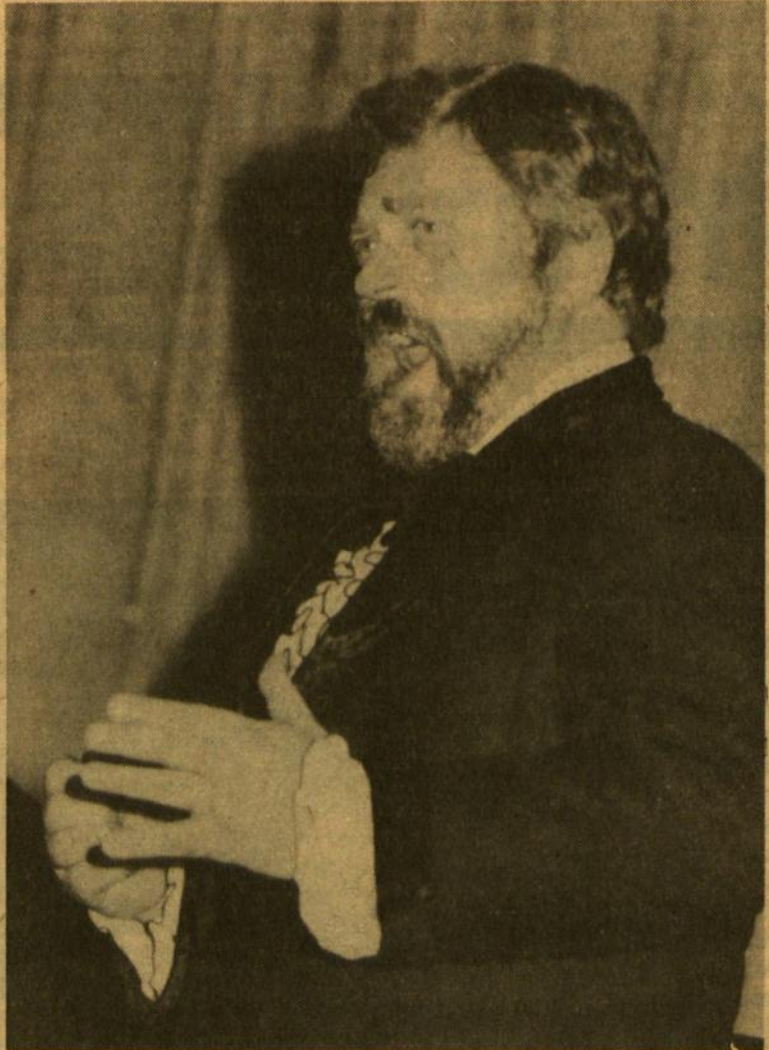
— O vis dėlto, — kokia bebūtų jos kokybė (apie tai šneketėsime vėliau), — *Paties plokštelės pasirodymas tomis aplinkybėmis, kuriomis ji pasirodė, yra didelis laimėjimas. Europoje kiekvienas šimtatūkstantinis miestas ir daugelis radiofonų turi savo simfoninius orkestrus, taigi, juos galime skaičiuoti simtais. O Philharmonia Hungarica — vienas pačių geriausių, vadovaujamas pasaulinio masto dirigentu. Didžiosios plokštelių firmos yra išleidusios gausybę jo įrašytų duotų plokštelių, kurių galima lengvai gauti kiekvienoje klasikinės muzikos įrašų parduotuvėje. Tad iš pat pradžių — tiesus ir nediskretiškas klausimas: kaip pačiam, Chicago, džiaukui, pavyko prie šio pasaulinio orkestro prieiti, sudaryti su juo sutartį, įgroti plokštelių, diriguojant Palos Park aukštaičiai Alvydu Vasaičiui, ir tą plokštelę išleisti su aiškiai pažymėtu orkestro vardu — taip, kad ji įsiriškiuos tarp visų tų kitų, iš kurių pasaulis sprendžia apie to orkestro ligšiol pirmąją reputaciją?*

— Čia buvo grynas atsitiktinumas. 1984 metais Muenster, Vokietijoje, vyko Pasaulio latvių dienos ir buvo planuojama pakartoti ankščiau statytą A. Kalnins operą „Banuta“. Tam pastatymui buvo reikalingas geras simfoninis orkestras. Viena iš mūsų lietuvių muzikų buvo pažadėjusi padėti tokį orkestrą surasti, tačiau jos pažadams neišsipildžius, nenorėdamas toliau lietuvių vardo teršti svetimauciu tarpe, sėdau į lėktuvą Muensterio link. Dėka gerų pažinčių muzikos pasaulyje atsidūriau pas vokiečių valdžios aukštą pareigūną, kurio dėka pasisekė užangažuoti Philharmonia Hungarica. Latvių dirigento Andrejaus Jansons skatinamas, nusprendžiau ryžtis padaryti įrašus. Po atitinkamų rekomendacijų gavau sutartį ir leidimą pasirinkti sau dirigentą, kur, be abejo, ilgai galvoti nereikėjo, ir greitai susitaręs su maestro Alvydu Vasaičiu stojom ilgan ir sunkian darban.

— O dabar apie pačią plokštelę. Berods, ji platinama ne tik tarp lietuvių?

— Taip, plokštelę galima gauti didesnės klasikinės muzikos parduotuvėse Amerikoje, Kanadoje, Vokietijoje, Švedijoje ir Suomijoje. Chicagoje didžioji Laurie Records firma ją platina visose keturiose parduotuvėse.

— Taigi, o tai ir kelia mums patį pagrindinį, įdomiausią klausimą. Ligšiol mūsų visuomenei buvai žinomas kaip „antrasis“ Chicago Lietuvos operos baritonas, savo pozicijas laikei

Solistas Algis Grigas dainuoja Toronto lietuvių suruoštamame koncerte, Mississaugoje, Ontario, 1985 m. kovo mėn. 31 d., kur jis koncertavo su kitais čekigiskiais: sol. Dana Stankaitė ir muz. Alvydu Vasaičiu.

Nuotrauka Stasio Dabkaus

buv. Metropolitan operos solisto šešelyje. Ir stai dabar, plokštelės įrašuose, visai nesileidžiant į smulkesnę analizę, neabejotinai skambi ne kaip saviveiklinio, o kaip profesinio lygio baritonas, — toks, kuris galėtų rasti prideramą vietą beveik kiekviename operos teatre. Kas čia atsitiko? Ar mes ir mūsų emigracinė kritika ligšiol buvome apkurę, ar Pats pastaruoju metu menine prasme atgėrėjai, išsiskleidėi? Tai, beje, nebūtų nieko nuostabaus, nes, kaip žinom, solistui vyriškiui besikraunantis amžius ne visada yra kliūtis, o, atvirkščiai, kartais net brandumo sąlyga: Pavargoti tapo pasauliniu tenoru irgi ne pirmoje jaunystėje, o tik viduramžių užkops. Taigi, kaip pats asmeniškai žiūri į šį savo pakopimą? Ar tai tas pats senasis Algis Grigas, ar turime reikal su naujuoju Algiu Grigu?

— Klausimas yra gana painus ir provokuojantis. Dar gimnazijos laikais pirmą kartą išgirdau garsų baritoną Algirdą Brazi, senoje Sakalų salėje koncerto metu. Buvau labai sužavėtas jo balsu taip, kad kilo didelis noras pačiam taip padainuoti. Metams bėgant, gerai pažinau šį puikų asmenį, ir pirmosios Traviatos metu teko pasidalinti Žermono role su juo. Čia patyriau, koks mielas ir draugiškas yra Algirdas Brazis. Toliau, maestro Aleksandro Kučino skatinamas, tęsiau balso studijas pas garsų balso mokytoją Dimitrį Onofrį. Po trumpų pasirodymų Traviatoje ir Gražinoje, pašalinį veiksmų dirigavimu, dėl asmeniško sumetimų, nebuvau kviečiamas lietuvių operoje dainuoti. Praslinkus daug metų, kai nesugebėjo

surasti kito baritono, sugebančio atlikti sunkią Carmina Burana baritono partiją, operos valdyba vėl kreipėsi, prašydama praeitį užmiršti ir ateiti jiems į pagalbą. Po ilgesnių derybų sutikau vėl sugrįžti. Po to buvo dar I Lituani operoje pasirodymas. Šio pastatymo metu vėl kilo „karas“ dėl valdybos vidinės politikos ir po spektaklių teko vėl atsiskirti su lietuvių opera. Gal lengvesnio temperamento asmuo būtų galėjęs ir toliau dirbti, tačiau man principai yra visų pirma ir jų niekam neleidus žlugdyti. Toliau ėjo didelis pasirodymas A. Kalnins operoje Banuta, kuri buvo statoma pasaulinėje meno šventovėje Carnegie Hall, New Yorke. Čia teko atlikti dvi pagrindines roles (baritono ir boso) su garsiaja Metropolitan operos žvaigžde Maralin Niska. Po to turėjau daugelį pasirodymų profesionalinėje scenoje. Manau, kad pasirodymas Carnegie Hall su pasaulio garsenybėmis galutinai suteikė visišką pasitikėjimą savimi ir savo balso sugebėjimais; tai bene yra pirminiai reikalavimai geram dainininkui. Nemanau, kad kritikai buvo apkurę, gal tik neturėjo pakankamai progų tikrąjį Grigą išgirsti.

— Pasiekęs aukštą stažą, ar dabar jau riasi nosį mūsų „parapinės“ operos linkui?

— Sudėtingas klausimas, sunkus tiksliai atsakyti. Visuomet didžiavaus lietuvių operos egzistencija, nežūrint, kiek silpnai ji buvo administruojama. Maestro A. Kučino laikais buvo garbė dalyvauti jo vedamose spektakliuose. Deja, dėl pašalinės

„politikos“ mano pasirodymai buvo labai riboti. Kai buvau kviečiamas, sutikdavau, dalyvaudamas operų pastatymuose. Gerai suprantu, kaip yra svarbu, kad mūsų operos pastatymuose dalyvautų tik lietuviai atlikėjai, kitaip ta opera jau nebus, pilna žodžio prasme, lietuvių opera. Senaisiais laikais, kai visoje galybėje scenoje suspindėdavo Stankaitytė, Baras, Brazis, Stempuzienė ir kiti lietuviai dainininkai, buvo tikras pasididžiavimas lietuvių opera. Gaila, tik žvilgtelėjus į dabartį vaizdas jau visai kitas. Jeigu kada ateityje atsiras kiek gabesnis administratorius, kuris turės nors elementarią sąvoką, kas yra dainininkas ir kaip reikia jį traktuoti, tada prašomas, manau, negalėčiau nesutikti.

— Esi ne tik solistas, bet ir mūsų kultūrinės veiklos organizatorius, padėdai tai ar kitai mūsų institucijai surengti koncertus, sukviešti solistus, „I Lituani“ operos pastatymo proga net išrūpinai transliacijas per WFMT stotį, pats esi steigęs muzikinius vienetus, ir t.t. Ryšium su visu tuo, norėtume Paties klustelti duiejų dalykų. Pirmiausia, kokius šia prasme vertini pasiekimus ir kokius apgailestauji nepasiekimus?

— Čia daug galvoti nereikia. Jau prieš daug metų pramačiau, kad be naujo prieauglio lietuvių opera sulauks sunkių dienų. Todėl 1973 m. pasisekė suorganizuoti naują operos vienetą (Chicago Opera Co.) ir tais pačiais metais pastatyti Puccini operą La Boheme. Tai dariau gerai suprasdamas, jog kiekvienas jaunas dainininkas gali progresuoti tikta turėdamas sąlygas, ar progą, pasidalinti savo talentu su visuomene. Dėl to šio pastatymo scenoje išvydome Daivą Mongirdaitę, Dalią Kučėnienę, a.a. Vytautą Naką, Povilą Gudą, aiškiai buvo matomi sumanūs režisieriaus Dariaus Lapinsko sugebėjimai, scenovaizdų sukurė ypatingų gabumų dailininkas Jonas Strungys, scenos produkcijai vadovavo dą pavydėtinos energijos ir sugebėjimų jauni stotama pasaulinėje meno šventovėje Carnegie Hall, New Yorke. Čia teko atlikti dvi pagrindines roles (baritono ir boso) su garsiaja Metropolitan operos žvaigžde Maralin Niska. Po to turėjau daugelį pasirodymų profesionalinėje scenoje. Manau, kad pasirodymas Carnegie Hall su pasaulio garsenybėmis galutinai suteikė visišką pasitikėjimą savimi ir savo balso sugebėjimais; tai bene yra pirminiai reikalavimai geram dainininkui. Nemanau, kad kritikai buvo apkurę, gal tik neturėjo pakankamai progų tikrąjį Grigą išgirsti.

— Pasiekęs aukštą stažą, ar dabar jau riasi nosį mūsų „parapinės“ operos linkui?

— Sudėtingas klausimas, sunkus tiksliai atsakyti. Visuomet didžiavaus lietuvių operos egzistencija, nežūrint, kiek silpnai ji buvo administruojama. Maestro A. Kučino laikais buvo garbė dalyvauti jo vedamose spektakliuose. Deja, dėl pašalinės

Algis Grigas buvo vienas Seštosios dainų šventės solistų 1983 m. liepos mėn. 3 d. Chicagoje per Antrąsias pasaulio lietuvių dienas. Nuotraukos matyti: sol. Anita Pakalniškytė, sol. Algis Grigas,

Seštosios dainų šventės pranešėja dr. Vitalija Vasaitienė, muz. Faustas Strolia.

Nuotrauka Jono Kuprio

režisierius nelietuvis, apšvietėjas nelietuvis, ir t.t.!”

— Antra, ką iš visos šitos organizacinės patirties Pats išmokai, kuo galėtum pasidalinti ir kitų mūsų kultūrinės veiklos judintojų naudai? Žodžiu, kokius galėtumėte jiems duoti praktiškus pasiūlymus?

— Pirmoji pamoka — nebūk toks didelis optimistas! Geriausia suformuoti planai turi spragų. Žmogaus balsas yra labai trapus instrumentas, reikalingas ypatingo dėmesio. Turime daug kultūrininkų — veikėjų, kurių nuomone pakanka pakviesti programos atlikėją, susitarti finansiniais reikalais ir tuo pasibaigia organizatoriaus pareiga. Praktiškai patarčiau giliau žvilgtelėti į detales. Pasirūpinti pianino sustygvimu, kad salė būtų apšildyta, ar oru vėsinama, padoriai ir atitinkamai sutvarkyti pačią sceną, sutvarkyti scenos apšvietimą, pasirūpinti, kad programos atlikėjas turėtų šiltos kavos, arbatos, ar nors paprasto vandens atsigerti ir, gerbiamieji, šiaandieną taip reikalinga atitinkama reklama pasirūpinti. Gal kai kam čia atrodys kaip mažos smulkmenos, tačiau, tai yra labai svarbūs esminiai būtinumai.

— Sugrįžkime dar kartą prie plokštelių. Kokiomis gairėmis vadovaudamasis sustatei jos repertuarą — sakykite, labai gerai parinkytą?

— Pirmoji dalis — pasaulinis repertuaras nesudarė didesnių sunkumų. Pasirinkau kūrinius, kurie daugiau tinka mano balsui ir temperamentui. Su antrąja dalimi buvo kiek sunkiau. Norėjau įrašyti grynai lietuvių kompozitorių kūrinius, deja, čia sudėtingiau su klūtimis — orkestruotų kūrinių stoka. Kreipiausi į maestro Kučianą ir muzikologą K. Skaisgirį, bet, labai gaila, ir prie geriausių norų daugiau nieko neradome; pasinaudojau turima medžiaga.

— Ar turi kokių nors planų antrai plokšteli, ir jei taip, tai kokių?

— Turiu kvietimą iš Philharmonia Hungarica orkestro intendantų padaryti naujus įrašus. Prieš rimčiau galvodamas apie orkestrinius įrašus, norėčiau pirmą padaryti lietuvių kompozitorių kūrinių įrašus su fortepionu palyda. Čia tikrai netrūks gražaus repertuaro. Vėliau jeigu seksis surasti suorkestruotų lietuvių kompozitorių kūrinių, reikės rimčiau pagalvoti apie tolimesnius įrašus. Manau, jog ne paslaptis, kad įrašai su simfoniniu orkestru pareikalaus mižiniškų išlaidų, o dauguma tų plokštelių pirkėjų ir klausytojų jau išlaidų Dievulio pastogėje. Šia proga dar kartą noriu viešai tarti širdingiausią lietuvišką acū visiems mano plokštelės garbės prenumeratoriams ir ypatingas acū garbės mecenatėi Emilijai Jonušienei. Jų parodytas nuosirdus labai padėjo sumažinti milžiniškas įrašų išlaidas.

— O ir šiaip, kur link šiuo metu veda Paties kelias — tiek kaip solisto, tiek kaip impresarijus?

— Balandžio mėn. 20 d. Vilniaus akademiniame operos ir balso teatre atliksiu Žermono rolę Traviatos operos pastatyme, diriguojant maestro Alvydu Vasaičiui. Rudenį laukia daug koncertų lietuvių ir amerikiečių visuomenei.

Kaip „impresariui“ pasisekė gauti garsų Chicago Chamber Orchestra, kurio vyriausias dirigentas ir meno vadovas yra mano buvęs muzikos profesorius dr. Dieter Kober. Ateinančiais metais balandžio mėn. Museum of Science and Industry, Chicagoje, koncertų auditorijoje bus atlikti, daugiausia pirmą kartą, lietuvių kompozitorių kūrinių, dalyvaujančių pajėgiausiais lietuvių dainininkais ir dirigentais.

— Iki šiol kalbėjome tik apie „išlaidas“ — talento, pastangų, energijos, sumanumo... O iš kur Pats imi „pajamas“, tiesiogiai ir netiesiogiai? Kitaip sakant, pabaigai ir vėl asmeniškas, nediskretiškas klausimas: „What makes Algis Grigas tick?“ Kokie Paties veržlumo motyvai? Ar jau turi norą propaguoti lietuviškosios muzikos vertybes ir tuo atiduoti

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

veikiančio Pedagoginio liuanistikos instituto, turi visas fizines sąlygas dailės muziejaus veiklai, jo įnašui į bendrąjį centro kultūrinį gyvenimą.

Ko mes turėtume iš jo laukti ir tikėtis? Pirmiausia muziejus neturėtų sustingti vienoje paskirtyje. Nereikėtų atsisakyti nuo pavienių dailininkų ar platesnės apimties bendrųjų parodų rengimo. Mažos apimties pavienio dailininko parodos, vietoj savaitgalinių pasirodymų, galėtų tapti išties savaite, net ilgiau. Prie muziejaus turėtų būti įrengta kad ir nedidelė krautuvėlė. Muziejaus svečias juo galėtų įsigyti originalios dailės, jos reprodukcijų, knygų, suvenyrų ir informacinės medžiagos apie patį muziejų. Menas yra dalis tautos istorijos. Menas yra dalis žmogaus. „Žmogus ir menas“, André Malraux žodžiais: „...yra suaugtas į vieną ir tą patį audeklą. Gyvenimas praeina; ne tik žmogaus, bet ir tautos, ir valstybės. Menas lieka. Likusio meno fragmentuose mes randame gyvenimą praeities ūkanose dingusių civilizacijų“. Meno parėmimas turėtų būti ir bendrąjį tautinio auklėjimo ir švietimo planą. Palikti meno auklėjimą viešosioms Amerikos mokykloms yra tas pats, kaip sąmoningai leisti tą tautos istorijos dalį ištrinti iš augančio jaunimo sampratos. Dailės muziejaus Jaunimo centre užduotis būtų supažindinti jaunimą su savosios dailės geriausiais pavyzdžiais, jos istorija ir įtraukti juos pačius į mūsų dailės gyvenimą.

Nereikėtų pasitenkinti atsitiktiniais jaunimo „užbėgimais“ ir muziejų, jiems esant Jaunimo centre savaitgalio pamokoms, bet išvystyti programą, kurios juos sudomintų ir jų atsilankymą muziejuje padarytų priežastimi jų buvimo centre. Retkarčiais būtų pravartu surengti specialias vaikų meno parodas arba meną studijuojančio jaunimo parodas.

Tai nereikia, kad durys būtų atidarytos mėgėjams ir jų mėgėjiškai pramonei. Čia muziejus turėtų turėti aiškia liniją. Profesionalo ir profesionalumo sąvoka ir prie gerų norų nėra visuomet aiški. Pvz., man ne visai suprantamos K. Bradūno profesionalumo ir „profesionalaus muziejininko“ sąvokos. Ar „profesionalių muziejininkų“ yra laikomas bet koks žmogus, dirbantis muziejuje (durininkas, sargas, paveikslų kabinėtojas, telefonistė ir t.t.), ar juo yra vadinamas muziejaus kuratorius? Ar tarp jų iš viso nedaroma skirtumų? Jeigu taip, tuomet didelių pakitimų muziejuje laukti nereikėtų. Tuo atveju po profesionalumo apsiaustu vėl turėsime mėgėjų, tik jau dabar apmokamą. Žmogus, vadovaujantis („tvarkantis“) muziejui, turi būti jo „dvasia“, t.y. meno istorikas, pedagogas, teoretikas, estetas, psichologas ir t.t., žodžiu, profesionalas. Neturint tokio žmogaus, net jį ir radus,

duoklę tėvynei? Ar trokšti asmeniško išsipildymo? O gal čia susipina, abejojama motyvacija?

— Tikiu, jog kiekvienos tautos sąnūs nori ir jaučia pareigą propaguoti savosios kultūros turtą. Mes, lietuviai, esame Dievuli apdovanoti prigimta meile dainai ir muzikai, kuo turime labai didžiutis. Dievulis man irgi nepagalėjo dainavimo duomenų ir dėka gerų dainavimo mokytojų pasisekė šiek tiek išplaukti į platesnius vandenis ir supažindinti plačiąją visuomenę su Lietuva ir didžioju lietuviškosios muzikos lobynu. Esu giliai įsitikinęs, jog mūsų, kiekvieno lietuvių, pirmoji pareiga yra atiduoti ką turime ir galime savosios muzikos propagacijai.

geriausia išeitis būtų samdyti sargą, kuris ten „visuomet budėtų ir palaikytų visas komunikacijas“, o kuratoriaus titulą palikti muziejaus korporacijos patikėtiniams (trustees) su sąlyga, kad bent vienas iš jų būtų muziejaus kuratorium-vairuotojų. Kuratoriaus problema yra bendra visiems muziejams. Ryškūs pavyzdžiai yra: Metropolitan muziejus New Yorke ir Fine Arts muziejus Bostone. Ir vienas, ir kitas muziejus lemiama posūki padarė, pakeisdami kuratorių.

Muziejaus išlaikymas, kaip K. Bradūnas išsireiškė, pareis nuo sąvųjų „medičių“. Didžiausias iš jų, lietuvių fondas, dailės reikalams iki šiol buvo labai šykštus. Dailininko vieta mūsų bendruomenėje yra panaši į tą, kurią jis turėjo Senojoje Graikijoje. Jų darbai buvo gerbiami, bet ne jie patys. Mūsų vaizduotėje dailininkas atstovauja romantiškam mitui, realybę praradusiam žmogui, valkatai, vertam pasigailejimo, bet ne paramos; arba biznieriui, prekiaujančiam savo gamybės produktus, kuriam parama iš viso nereikalinga. Mes vis dar tebevalgojame apie meno pritaikymą praktiškam panaudojimui, bet ne apie meną, kuriame išsisklaido žmogus. Nežiūrint to, praktiškai mes be meno neišsiverčiame. Menas įvairiose formose yra vienintelis mūsų tautos gyvastingumo įrodymas. Taip, mes turime tautines kapines. Bet kas jos, palyginus su menu. Tautinis solidarumas kapinėse yra gerbtinas sentimentas, bet norint palikti gyvenimą, vertą atminties, norint išlikti tautos sąmonėje, yra būtina palikti jai dalį savęs, dalį asmeninio įnašo į tą gyvenimą, kurio vardu žadame apsioklėti tautinėse kapinėse. Egiptiečiai buvo pirmieji, davę prasmę gyvenimui po mirties. Bet kas juos iš tikrųjų padarė nemirtingais, buvo forma. Visa tai, kas egiptiečio gyvenimui davė turinį ir po mirties gyvenimą, šiaandien mes vadiname menu. Ne vienas egiptietis savo puošniaame sarkofage atrado amžinybę meno muziejuje. Egiptiečiai, tiesa, praėjus gyvenimas nerūpėjo. Tuo tarpu, kaip spaudoje buvo paskelbta, Tautinių kapinių sklypų savininkų „triukšmingame“ metiniame susirinkime nurodyta, kad jų gyvenimas ir jame turimas tautinis priklausomumas yra vienintelė išlikti atmintyje pastangų sąlyga. Nejaugi visos mūsų pastangos švietime ir tautiniame auklėjime būtų apvainikuotos tik noru atsigulti bendrosiose kapinėse! Turbūt ne. Lietuvių dailės muziejus ieško ieškancijų. Ieško rėmėjų, kurių vardai ir pavardės gyventų muziejaus rėmėjų knygose, garbės lentose, užrašuose granite ir bronzoje. Muziejus ieško ne susipratusių lietuvių, kurie rengiasi mirčiai, bet suprantančių, kurie žada gyventi.

Pranas Lapė

LB Kultūros tarybos premijų šventės proga

JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos vardu nuširdžiai sveikinu 1984 m. laureatus, laimėjusius dailės, literatūros, meno, muzikos, radijo ir kultūrininko premijas, dėkoju visų sričių kūrėjams-menininkams, dalyvavusiems 1984 metų atskirų sričių konkursuose, ir už jų kūrinius, didžiai praturtinusius išeivijos lietuvių kultūrinį kraštą.

Ačiū JAV LB Kultūros tarybai jau penkti metai sėkmingai organizuojančiai premijų šventes.

Su pagarba ir dėkingumu.

Dr. Antanas Butkus

Pirmininkas

* Šio pokalbio data — 1985 m. balandžio mėn. 7 d.

Išsilaisvinusios moters dilema

Doris Lessing romanas „The Golden Notebook“

MARIJA EIVAITĖ
— HAUSER

Šiais laikais daug dėmesio susilaukia literatūra, kuri yra moterų parašyta ir kurios tema yra moteriškoji patirtis. Viena iš tokios literatūros kūrėjų yra Doris Lessing, dabartinė britų autorė, pagarsėjusi savo romanu *The Golden Notebook*. *New York Times Book Review* kritikės žodžiais, „*The Golden Notebook* yra svarbiausias Doris Lessing veikalas, užantspaudavęs visos vienos moterų generacijos idėjas ir jausmus“.

Britų kilmės rašytoja Doris Lessing gimė 1919 metais Kerman-shah, Persijoje. Po penkerių metų ji persikėlė su tėvais į Pietų Rodeziją, ir 1949 metais ji viena atvyko į Angliją, kur ir dabar yra jos nuolatiniai namai. Jos abejos vedybos baigėsi skrybomis. Jai gimė trys vaikai.

Jos pirmasis romanas *The Grass is Singing* buvo išspausdintas 1950 metais. Nuo to laiko ji yra parašiusi daugiau kaip dvidešimt įvairiausių žanrų knygų, bet geriausiai žinomas yra aukščiausiai įvertintas iš jų yra jos romanas *The Golden Notebook*, išspausdintas 1962 metais. Jo yra išleista jau bent dvylika laidų, o 1971 metais pati autorė parašė šiam romanui įžanginį žodį, kuriame, tarp kitko, ji rašo, kad net ir tuo metu (1971 metais) nepraeidavo dienos, kada ji negautų laiško iš patenkintų ar supykusių, sutinkančių ar nesutinkančių su jos nuomone skaitytojų. Ją stebina, kaip kiekvienas skaitytojas kitaip jaučia ir supranta romaną, kad kas vienas yra svarbu, tai kitam svetimas dalykas, o svarbiausia, kad tas, kas jai, kaip autoriui, tiek ir skaitytojui visiškai aiški, tai laikas būtų skaitytojui padėti tą knygą į šalį, o rašytojui pradėti iš naujo.

Romano *The Golden Notebook* pagrindinė veikėja yra Anna Wulf, išsiskyrusi su savo vyrų anglų rašytoja, gyvenanti Londone su devynerių metų dūklele, nedirbanti, bet pragyvenanti iš honorarų už jos pasisekusį romaną „Frontiers of War“. Anna Wulf nepavargstančiai veda keturis sasiuvinius, kuriuose mes ją sutinkame praeties vaizduose: tai britų kolonijos Afrikoje, darbavimasis komunistų partijai, arba paskutinės gestančių meilės santykių dienos. Anna taip pat matome dabarties vaizduose, kuriuose vyrauja jausmai, kaip draugystė, nusivylimas, išdavystė, apgaule, motiniška meilė, baimė ir sumišimas. Anna važiuoja „išsilaisvinusios moters“ keliu, kuris yra pilnas rizikos, prietarų, dvikovų su meilužiais ir savo pačios jausmais, įsitikinimais ir viltimis. Ji skundžiasi, kad gyvena tokiu laikotarpiu, kai „moters jausmai dar vis atitinka tokiai visuomenei, kuri jau ne-beegzistuoja“.

Annos geriausia drauge Molly yra tokia pat kaip Anna, turinti meniškų gabumų, išsiskyrusi, politiškai užsiąngavusi, žaidžianti ir gyvenanti roles, einanti per vyrus, ieškodama „tikrosios meilės“. Jos abi jaučiasi neramos, besiginančios ir be šaknų. Be jokių pasiteisinimų jos pripažįsta, kad niekad jos nekreipė dėmesio į gyvenimo taisykles — tad ir nenustatė, kad gyvenimas ir j jas nekreipia dėmesio. Gyvenimas joms dažnai atrodo keistas, bet neieškomas atsakymų jos tik trukteli pečiais ir gyvena toliau, tą keistumą priimdamos.

Bene svarbiausią vietą romane užima Annos keturi sasiuviniai. Struktūriškai šie keturi sasiuviniai yra padalyti į ketvirtius, o kiekvienas ketvirtis yra dalis pagrindinės romano struktūros, pavadintos „Free Women“. Taip pat šiuose rėmuose yra dar kita, lygiai taip pat reikšminga, penkto sasiuvinio dalis.

Anna veda keturis sasiuvinius, kurie yra panašūs, išskyrus spalvą, dėl to, kad, anot jos, ji turi atskirti savo asmenybės, idėjas ir jausmus. Šie keturi sasiuviniai reflektuoja jos keturis požūrius ir gyvenimą, kurių Anna negalin-

Rašytojos Doris Lessing portretas.

ti ir nemokanti suderinti. Trumpai, pirmasis, juodas sasiuvinis yra chronologinis aprašymas pirmuoju asmeniu Annos pergyvenimų Afrikoje, kurie tampa šaltiniu jos rašomam romanui. Antrasis, raudonas sasiuvinis pirmuoju asmeniu nagrinėja Annos narystę komunistų partijoje ir jos nesėkmes bei nusivylimus politinėje veikloje. Trečias, geltonas sasiuvinis atkuria beletristinė forma, trečiuoju asmeniu, Annos pastangas parašyti romaną apie moterį ir jos nuvilnų meilę — čia aiškios paralelės pačiai Annai. O ketvirtas, mėlynasis, sasiuvinis yra dienoraštis, per kurį žvelgiame į Annos dabarties jausmus ir į jos pačios savo būties sampratos peržiūrėjimą.

„Juodas sasiuvinis“ Juodasis sasiuvinis prasideda 1951 metais ir užsibaigia su vienu įrašu 1956 metais. Šis sasiuvinis suskirstytas į dvi dalis, pavadintas „pinigai“ ir „šaltinis“. Annos praleistas laikas, kai gyvenant Afrikoje kolonijose pagal komunistinę idealizmą, tampa šaltiniu jos romanui „Frontiers of War“. Šis laikotarpis Annos gyvenime yra išsamiausiai pavaizduotas. Trumpiau pavaizduoti yra įvykiai, kurie daugiau ar mažiau nulemia Annos piniginę padėtį, kai šis jos romanas susilaukia pasisekimo.

Magdalena Birutė Stankūnienė Rugpjūtis (aliejus) Iš Chicago skautininkių draugovės suruoštos meno parodos 1985 m. balandžio mėn. 12-21 d. Chicagoje.

Nors šiame sasiuvinyje Anna susiduria su savo bejėgiškumu padėti Pietų Afrikos juodiesiems, dar svarbiau yra jos visapusišs bejėgiškumas kovoti prieš savo literatūrinės kalbos apribojimą. Kai Anna supranta, kad visa tai, kas jos romane aprašyta, yra tik subjektyvus jausmai ir grįžimas į nostalgiją, sugriūna jos literatūriniai idealai. Jai pasidaro gėda dėl to romano pasisekimo ir susikrovusių honorarų. Nusivylęs savo nesugebėjimu rašyti objektyviai, ji nutaria toliau neberašyti. Ji užbaigia sasiuvinį laikraščio iškarpomis ir dviguba storą juoda linija, horizontaliai perbraukta per puslapį.

„Raudonas sasiuvinis“ Raudonasis sasiuvinis pradėtas sausio mėnesį 1950 metais ir baigtas 1956-57 metais. Čia Anna nenorom įsirašo į komunistų partiją, dirba savanoriškai, lanko susirinkimus, filosofuoja ir bendradarbiauja su kitais „draugais“ komunistais. Ji stengiasi tikėti partija, jos tikslais ir idealais, bet ji žino, kad viskas yra didelė nesąmonė: „... nebe pirmas kartas gyvenime, kai suprantu, jog praleidau ištisas savaites ir mėnesius, besidarbuodama politinėje veikloje ir nieko nepasiekiau“. Partija yra paviršutiniška, pilna melo ir korupcijos. Anna jaučia nostalgiją seniems ir garbingiems idealams. Jos politiniai idealai sugriūna, ir ji nutaria palikti partijos eiles. Sasiuvinis taip pat baigiasi laikraščių iškarpomis ir dviguba juoda linija.

„Geltonas sasiuvinis“ Geltonajame sasiuvinyje subyra Annos meilės idealai. Jos pastangos parašyti objektyvų romaną užsibaigia, kai ji supranta, jog jos romane atspindį jos pačios nelaimingi pergyvenimai su meilužiu. Iš pradžių Annos romano pagrindinė veikėja Ella apsvarsto savo padėtį, kaip

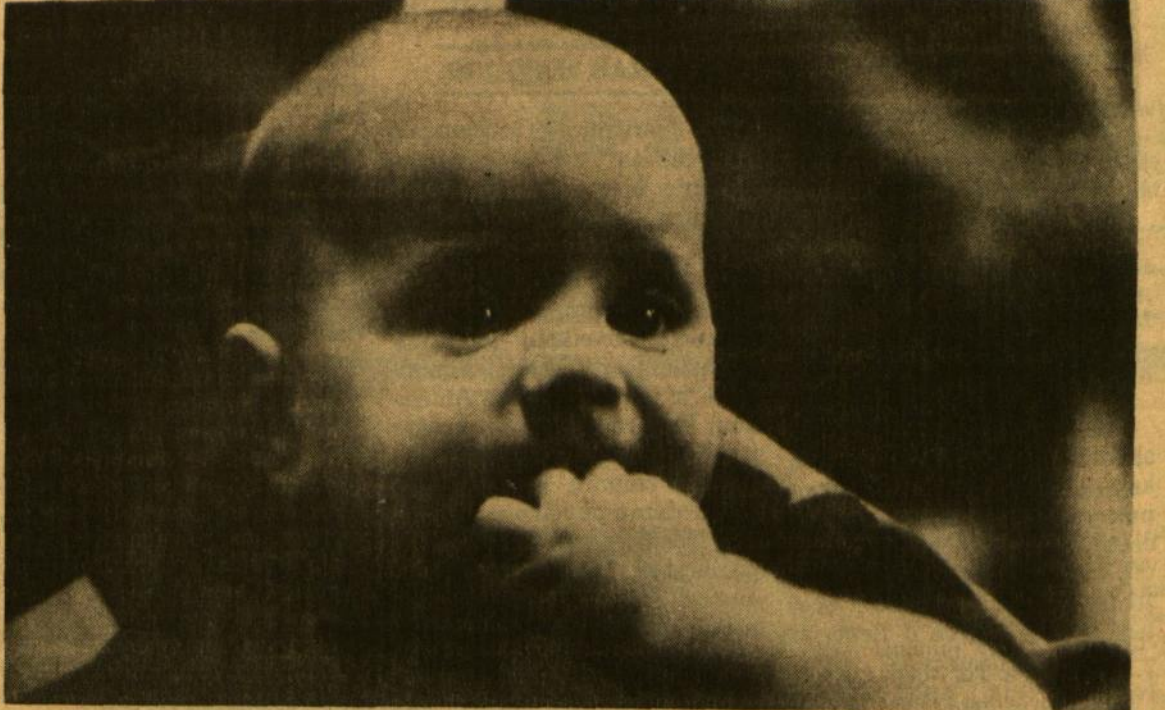
išsiskyrusios moters, ir iš to lauktiną rolę, būtent „vytis vyrus“. Ella beviltiškai įsimyli ir dėl savo naivumo ir kvailo pasitikėjimo meilužiu ji yra suvedžiojama. Šis visiškasis atsidavimas vyrui priveda prie to, kad ji galų gale praleidžia valandų valandas, stovėdama pasipuošusi prie lango, laukdama dingusio meilužio, nors ji geriausiai žino, kad jo nesulauks. Lyg tikrovės priblokšta, Anna vėl susiduria su objektyvumo klausimu. Taigi, jos bandymai suvienyti fragmentiškus moteriškus pergyvenimus per menišką įžvalgą sužlunga ir ji nutraukia romano eigą.

„Mėlynas sasiuvinis“ Annos nusivylimas objektyviu beletristiniu rašymu priveda ją prie būtino ir reikalingo ketvirtos sasiuvinio. Nutarusi ieškoti išsilaisvinimo iš tų subjektyvių kliūčių, Anna nutaria vesti dienoraštį, kuris tampa pagrindu mėlynajam sasiuvininui. Šiame sasiuvinyje apimamas laikotarpis yra nuo sausio mėnesio 1950 metais iki, spėlioju, maždaug 1957 metų.

Anna pradeda šį dienoraštį su pilnutiniu nepriklausomumo jausmu, įklijudama į jį iš pradžių tik laikraščių iškarpas apie karą, skurdą, žudymą ir kitas gyvenimo baisenybes. Bet vis dėlto Anna negali pabėgti nuo savo tikrų jausmų ir jai besvarstant jos nesėkmes meilės santykiuose, ji pradeda pasiduoti vidiniam chaosui. Tačiau, dar visiškai nepasidavusi, ji pasiryžta „susigriebti“ ir galutinai išstoja iš komunistų partijos. Dar vis savo kitų sasiuvininių viliojama, Anna juos perskaito. Ji nustemba ir kartu išsigąsta, negalėdama apibraižyti savo skirtingas asmenybes, ir prisipažįsta sau, „man dingteli, kad aš pradėdau sugriūti“. Išsigandusi ji griebiai dabar išipareigojimo.

Anna beviltiškai įsimyli apgaulingą ir savanauđį vyrą, Saul Green, kuris, užnot jai tapęs ramstiu normaliai psichinei būklei, priveda ją prie visiško pamšimo. Kaip nesulaikomai audrai Anna pasiduoda beviltiškai nerimui. Jos pavydas, kaip nuodai, pamažu nuveda ją į beprotybės gelmes. Ji svyruoja tarp baimės, neapykantos tai baimė ir troškimo tos baimės. Viena momentu jos dvias lyg plazdena padangėse, kitu — pasileidžia visu smarkumu į tamsiausią prarają. Jos santykis su Saul kaitaliojasi tarp meilės ekstazės ir aistringos neapykantos. „Jos butas, kartais meilės oazė, paskui staiga tampa mūšio lauku — net sienos dreba nuo neapykantos...“ Anna ir Saul apsupa vienas kitą, kaip gyvuliai, pasiruošę žūtbutinei kovai. Per vieną tokią kovą iškyla tiesos momentas: ji prisipažįsta, kad ji negalinti rašyti, o jis — pavydą dėl jos literatūrinį pasisekimų. Būlaiviū momentu Anna nusiperka naują, gražų, auksinį sasiuvinį. Ji nutaria užbaigti visus keturis sasiuvinius ir pasiryžta „sudėti savo pilnutinę asmenybę į vieną sasiuvinį“.

„Aukšinis sasiuvinis“ Jei kiekvieno sasiuvinio fabula

Nuotrauka Vytauto Mazelio

Judith Wright

Pasaulis ir kūdikis

I
Štai kūdikis. Jis žiedas, dar nepraskleidęs lapų.

Jo oda įkvepia orą; jo tyros akys temato keistas formas. Niekas neturi vardo; nėra nei praeties, nei dabarties. Mirtis jam nėra mirtimi; jis liūdesio dar nepažįsta ir sielvartas neturi jam reikšmės, nei apimties.

Kur karklo kačiukai auga prie mėlynos olos ir lakstanti skruzdė — pabaisa žalioje šviesoje, ten vaikas isikibęs laikosi žolės. Kalnų grandinė išsitiesia jam kaip pagalvė nakčiai, mėnulis įsupa dangaus skliautą. Jis, amžinai spinduliuojanti banga, belaikė, bėganti per amžius.

Bet kas ten juda? Kas tas nenumalšinamas alkis, kuris formuoja veidų bruožus ir kaulų kietumą? Maištauk, maištauk, jis šaukia. Niekad nebūk patenkintas. Nesuminkštėk sielvartui, nepasiduok ir neatleisk. Tik per šį skausmą, šį tamsų geismą ir šį pyktį tu pagaliau grįši į savo prarastąjį sodą.

sudaro Annos kova numalšinti jos nostalgiją ir troškimą senos gyvenimo tvarkos, tai romano fabula būtų kova pasiekti tokią gyvenimo tvarką, kurią ji bijo pripažinti ir su kuria ji bijo susitaikyti. Kiekviename sasiuvinyje Anna kovoja su senąja tvarkos eiga, kovoja prieš savo nostalgiją idealistiškam atsidavimui, ar tikrovę į visas pasekmes, ji bus tiek nerami ir trapi, tiek šalta ir kritikuojanti, bet pilna baimės.

Auksiniame sasiuvinyje Anna pasišvenčia surasti egzistencijos prasmę ir sukurti tvarką savo gyvenime. Ją kankina šešėliai, košmarai, įtamos tarp meilės ir neapykantos, tikrovės ir fantazijos. Jos gyvenimas prabėga jai šmėkliškai prieš akis, lyg sukarpyta filmo juostelė, ir ji nenorinti ir negalinti tikėti, kad viskas taip netvarkinga. Anna pasiryžta surasti tašką tarp šių dviejų asigalių — chaoso ir tvarkos. „Dabar man reikia drąsos atstatyti savo gyvenime tvarką“. Nežiūrint to, kad beprotystė vyrauja Annos ir Saul meilės — neapykantos santykiuose, jie stengiasi prasimušti iš praeties melų ir apgavysčių. Jie ieško vienas kitame atsakymo. Susitaikę su mintimi, kad jie turi priimti gyvenimo neteisības ir žiaurumą ir drąsiai kovoti prieš jas, jiedu susitaiko ir tarp saves ir tampa „boulder pushers“. Jie supranta, kad jų gyvenimo misija buvo, yra ir visuomet bus pašvęsti visas pastangas, jėgas ir talentus stumti uolų nuolaužas į kalno viršūnę — „...uolos nuolauža, tai yra teisybė, kurią tik keli galingi žmonės, gyvendami kalno viršūnėje, instinktyviai žino, o kalnas yra žmonijos kvailystė“. Saul, kuris iš pavydo norėjo Anną sunaikinti, tampa jos atrama ir patarėju. Jis jai parašo pirmąjį sakinį jos naujam romanui — tai sakiny, kuris pradeda jos romano dalį „Free Women“. (Čia ir laiko atžvilgiu viskas paaiškėja.) „Free Women“, prasidedas 1957 metais, yra tas romanas, kuris yra paralelė Annos norui parašyti romaną ir kuris galų gale, jai užbaigus visus sasiuvinius, tampa tikrove. O Anna, kuri siautė, priekiaštavo ir pavydėjo iki pamšimo, savanoriai atiduoda Saul savo gražų naują auksinį sasiuvinį, įrašiusi jame pirmąjį sakinį jo paties naujam romanui, kuris susilaukia pasisekimo.

„Laisvos moterys“ Taigi, kaip visų sasiuvininių tēma rodo, kad asmenybės sugriuvimas galop atveda į psichinį išgijimą, taip ir „Free Women“ vystoma ta pati tema. Anna, išsigandusi ir bejėgė, mato, kaip jai baisiausiai reikalinga vyro meilė. Nors ji teigia, kad ji savarankiška ir laisva visais

II
Kūdikis lyg šilkaverpis verpia skausmą ir neria tinklą pagauti nežinomą pasaulį. Žodžiai susirenka jame, kaip žuvis, sunkūs, ir ašaros su pasakom apie meilę ir šiaurės šaltį. Dabar, sako vaihas, niekad negrįšiu jaunystėn. Mano tinklo šešėlis aptemdė jūros auksą.

Bet kas yra tas, kuris meta ir traukia tinklą? Užmiršk jaunystę, užmirški baimę. Taip yra pasakyta. Joks tinklas neišlaikys pasaulio, joks žmogus nėra sutvertas iš tokių tvirtų ašmenų — gijų. Kas tasai pasaulis? Tai lieka paslaptim: bet žiūrėk, už saulės spindesio, už akinančių ašmenų — ar baltas krioklys nekrenta iš neaprepiamo krašto? Tinklai sutrūksta, betiksliai žūva žmonės. Joks tinklas neišlaikys pasaulio. Bet traukim jį — savąjį tinklą kruvinom rankom — Nenurimsim, kol Leviatanas nebus ant kranto.

Vertė Lidija Šimkutė-Pocienė
Judith Wright (g. 1915) — viena žymiausių Australijos poetų. Jos poezijoje, rašo vertėja, „atsispindi Australijos peizažas, savita šio krašto gamta ir gyvūnija, aborigenų mitai, meilės, gimimo ir mirties temos. Jos stiliuje randame daug charakteringų australiškų išsireikimų, o temose pinasi metafizika ir realybė, perduodamos su gilia moteriška intuityja“.

atžvilgiais, ji negali gyventi, nepriklausydama vyrui. Jai reikalinga nesavanaudė meilė ir dėl tokios meilės stokos jos gyvenimas buvo tapęs nereikšmingas, nepastovus ir netvarkingas. Dar daugiau trokšdama praeties, ji apdengia visas buto sienas senų laikraščių iškarpom ir skęsta tarp tų popierių tol, kol pati išsilaisvina.

Anna supranta, kad „laisvos moters“ kova išlikti vyrų pasaulyje nėra „lyčių“ kova, bet kad laisvoji moteris turi sukurti sau prasmingą vietą vyrų pasaulyje. Laisvoji moteris negali eiti per gyvenimą fazėmis ar stadijomis, bet turi turėti aiškų tikslą prieš akis. Tokia ir būtų paties Doris Lessing romano *The Golden Notebook* esmė: žmogus neturi save dalyti, negali gyvenimą suskirstyti į epizodus, į fragmentus ar į atskirų sasiuvininių puslapius. Jis turi tapti viena lyte asmenybe.

Romano pabaigoje Anna galų gale susitaiko su norais ir jausmais, nuo kurių ji anksčiau bėgo. Trokšdama prasmingų ir pastovių santykių visuomenėje, ji pirmą pirmiausia nutaria vėl pradėti rašyti, įsijungti į darbiųjų partiją, mokyti nusikaltėlius vaikus ir tapti patarėja vedybinių reikalų srity. O jos geriausia draugė Molly galop taip pat pasiekia pastovumą. Ji nutaria ištekti. Skaitytojas neturi ir negali manyti, kad jos pasidavė („if you can't beat them, join them), bet kaip Molly paskutiniame puslapy teigia, „britų gyvenimas mus integruos į savo šaknis“. Draugės išsiskiria, sutarusios, kad vis dėlto gyvenimas labai keistas.

